

“Nu-mi trebuie răsplată în bani pentru suferința pe care am îndurat-o”

Stela Toc născută în 11 iunie 1922, în Ilidia. Deportată din Ilidia (jud. Caraș Severin) în Olaru (Roșeții Noi), înregistrată în 20 iulie 1991, Oravița.

M-am născut în Ilidia, 1922 de 11 iunie. Și-am fost învățătoare acolo la Ilidia până m-o luat în Bărăgan.

Era rugă atuncea, pregătisem program artistic ca de obicei, că-n fiecare an vin musafiri la rugă și, pe seară, cu-o seară-nainte am fost la cămin, acolo făceam probă la piesa de teatru. Am aranjat scena, tot, pregătirile cu tineretu. Și am făcut probă cu echipa de dansuri, programe frumoase, ca de rugă, că vin musafirii. Și ca de obicei, mi-a plăcut foarte mult.

N-am fost căsătorită, n-am avut copii, am fost numa cu părinții și cu bunicii, n-am purtat altă grijă decât numa a școlii. Asta mi-a plăcut foarte mult, până la sfârșit m-am dedicat carierei. Mi-a plăcut cariera, mi-au plăcut copiii și am muncit cu plăcere și acolo, tot la fel.

Și atunci, noaptea pe la vreo două, am auzit că bate-așa ușor la poartă cineva. Târziu m-am culcat, după vreo unșpe, cătră douăsprezece, cu părinții. Și am văzut în stradă mulți, miliție, arăta, așa. Și am deschis, or intrat în curte, toți ne-am trezit. Ne-a vorbit frumos un ofițer tânăr – ăla cred că din partea armatei, nu a miliției – și mi-o spus că să ne pregătim, să ne luăm toate hainele. “Vai, dar mama-i bolnavă!” Înainte am fost la medic aicea, am fost la medic cu ea. Zic, “eu nu pot s-o iau pe mama mea, numai cu tata și cu bunicu...” Cică: “O luați, că se face o triere la Răcăjdia sau la Oravița și bolnavii sunt internați la spital și vor fi aduși acolo unde vă duceți dumneavoastră”. “Da unde ne ducem?” Zice: “Vă duceți în altă parte, cu domiciliu-n altă parte”.

Și s-or trezit toți, o fost curtea plină, am ieșit prin grădină. Am început să-mpachetăm, așa, uite, cum ar fi aici: am adunat haine, fețe de masă, perdele de pe la geamuri, le-am pus într-o pătură. N-am avut geamantane, n-am fost pregătită de drumuri de felul acesta. Și-am pus tot așa. Și comandantu’ din sat - Orbeanu-l chema – o spus că nu-i voie să luăm nici scaun, nici masă, nimic, deși ordinele au fost că tot poți să iei, și ți se pun la dispoziție atâtea căruțe câte ai și

mobilă și animale și păsări și tot. El o spus că numai haine. N-am luat nici măcar un scaun din ăla mic, tot m-am gândit la scaunul ăla pentru mama mea.

Și ne-am dus la Răcăjdia. Or venit niște căruțe din sat, am pus astea și pe la 10, la 11 ziua... Nu ne-a dat voie să ne ducem la nici un vecin, totuși am avut un frate, niște cuscri care-or fost luați și ei și fratele meu cu soția și cu o fetiță mică, pe ei nu i-o luat c-or avut un alt domiciliu, la Lugoj și numa c-or zis că să plece imediat. Or luat ei cheile și l-am rugat frumos pe ăla, pe comandant: “Vă rog frumos dați voie să mă duc pân’ la fratele meu că nu știu ce-i cu el, că-i aproape-n vecini”, zic. Și mi-a dat voie și la o vecină, la o colegă, care-i profesor la Reșița el acuma, numa o casă ne-o despărțit: “Dați-mi voie să mă duc și la ei”. Și-am avut și-o soră în vecini. Și s-o dus după ea și-o adus-o aici, la noi. Și ne-am pregătit atunci și am plecat.

Am plecat la Răcăjdia. La Răcăjdia am văzut atâta lume... în gară - atâta lume aștepta acolo. Ne-am dat jos din căruță așa grămadă, cu pachete, că n-am luat nimic, nimic, nimic, numa haine... numa hainele. Fără mâncare, fără nimica. Atunci am stat la Răcăjdia, am stat toată noaptea, până mâine zi, nu știu când, și atunci or venit vagoane și am fost noi și vreo 6 familii, c-o fost și o refugiată, basarabeancă, care era croitoreasă-acolo și pe toți ne-au pus într-un vagon. N-am avut mobilă, n-am avut nimica. Și după o noapte și-aproape-o zi, am plecat din Răcăjdia. Nimeni nu ne-o spus unde plecăm, cum plecăm. Vagoane de marfă, de animale, vagoane din ălea. Am stat acolo pe jos, pe haine.

Și mie nu-mi place să povestesc, știți, că-i suferința asta și eu nu-mi aduc aminte. Și de aia nu vream, nici de nume, nici de nimica... Eu am zis: “Doamne, eu îi dau lu’ sora mea ajutoru’ ala”. N-am mai căpătat că eu nu vreau nici să mă folosesc de-acești bani, nu mă bucur de ei, că știu că sunt primiți pe suferință... Eu am fost la școală 37 de ani, nu-mi trebe leu’ ăsta când știu de unde vine. Nu-mi trebuie mie. Unii să bucură, ș-atâta să bucură. Nici să nu mai vină. La toți aproape din Oravița le-o venit, mie nu mi-o venit ajutoru’ ăla. Nu vreau, nici s-aud de-acești bani¹.

Și-am plecat. Garnitura a fost mare. Mi-aduc aminte că trei locomotive trăgeau această garnitură, s-o mai atașat și-n Oravița de-n tot șiru o fost Vraniu, ăștia de la Răcăjdia, de la Vrăniuț, de la Ciuchici, tot aicea-n Răcăjdia. Trei locomotive or tras garnitura, știu că două-n față și una-n spate, spuneau la Balota, acolo unde se urcă, după Severin.

---

¹ E vorba de o compensație lunară pe care o primesc în prezent cei deportați în Bărăgan între 1951-1956, după 1989.

Și prin gările principale oprea și la intrarea-n vagonu' ăsta, la ușa aia imediat se puneau câte foi, nu-mi mai aduc aminte ce erau ăia, militari, ce erau, cu baioneta, cu pușca cu baioneta ridicată de la pușcă. Și ca să nu ieșim, să nu ieșim să rămânem prin gări. Și-atuncea așteptau delegați de-ai Crucii Roșii, veneau acolo în halate albe, cu găleți cu apă și dacă n-am avut nici apă-n vagon, numa apă, apă, nu te-o lăsat să te duci după apă sau... Ne aducea apă și ne întreba dacă-i vreun bolnav, câte-o pastilă. Sau, știu eu, antinevralgic, piramodon, asta... câte-o pastilă, dădea așa de formă, bun. Și ne dădea apă, oprea cât oprea, da nimeni n-o avut voie să se dea jos, nimeni. Cu găleți cu apă o ieșit și cu ceva pastile, medicamente, la fiecare vagon se ducea. Atuncea când s-a terminat, am plecat mai departe, lucru ăsta s-a repetat pe parcurs. Am călătorit aproape-o săptămână de zile, zi și noapte. Fără mâncare de-acolo în vagon, nepregătiți cu mâncare, nu cu apă. Or fost femei gravide, or fost copii mici, în alte vagoane, copii mici de-un an și oameni bătrâni, oameni bolnavi. Bunicu meu când o murit, o murit după vreun an, o avut 85 o fi avut, când l-o luat...

Am plecat cu mama, cu tata și cu bunicii. Mama a fost bolnavă, la 6 săptămâni o murit.

Când am ajuns acolo, am ajuns la Călărași. Ne-or așteptat la căruțe. Când m-am uitat așa, în ușa vagonului, când am vrut să coborâm, căruțele o fost aliniate de-a lungul garniturii. Tot căruțe goale și tot întreba, întreba un delegat de-al lor câte căruțe trebuie la vagonul ăsta. Atuncea or stat căruțele acolo, omu' o stat numai la cai, nimeni nu ți-o ajutat, noi de noi. Oamenii or pus în căruță cât o încăpat. Și când s-o terminat asta am plecat.

Oamenii n-or stat de vorbă cu noi, mama mea tot îi întreba că unde ne duc. Or spus: "N-avem voie să vorbim, n-avem voie..."

Și nu, n-or stat de vorbă, or dat drumu' la căruță ș-am trecut printr-un sat, Modelu, ș-am trecut prin altu', parc-al doilea o fost Roseții, am văzut case și tot, ș-atuncea, atuncea am apucat-o spre câmp, cum îi Bărăganu' întins, întins, nu vezi pomi, nu vezi nimica. Numa' câmpie. Erau lanuri de grâu, în iunie, era încă verde, porumbu', era așa de mare, verde și nio am mers pe drum. Era o secetă-atuncea, mare, ș-un praf, acolo, un praf! De la jumătatea picioarelor caii se băgau în praf, ca-ntr-o făină, și se ridica un praf, nor, peste noi și peste tot. Secetă mare. Ș-am mers, am mers, am mers și nu ne-o spus nimeni, cu lacrimi în ochi, cu dureri, am mers așa. Ș-am ajuns. Odată când ne-am apropiat, în depărtare-n câmpu' ăsta, am văzut grămezi, oameni, haine, mese,

scaune și oameni în jur, acolo. Triști, îngândurați, sperați. “Iu, Doamne, aicea ne lasă”. Și-am mai mers noi pe lângă ăștia, am trecut și la un anumit loc ne-am oprit. Ne-am oprit și am descărcat și-am rămas acolo, noi toți vecinii, noi, cuscru nostru, altă familie, trei, alți doi bătrâni, patru, alți doi bătrâni, 5 familii și cu croitoreasa, cu basarabeanca, numa atâta, șase. Și-or luat oameni bătrâni. Doi bătrâni de tot i-o luat, încă doi iar așa, neputincioși din cale-afară, care or avut pământ mult, dar n-or făcut oamenii nimic. Pe noi ne-a luat c-am avut mașină de treierat și ne-o considerat chiaburi, dar nu numa’ a noastră o fost, în asociere cu alți oameni, noi am avut, nu știu, jumătate sau un sfert. Și de-asta ne-o considerat. Politică n-am făcut să fim contra, tatăl meu n-o făcut. A fost țaran agricultor, io am fost învățătoare, io am făcut ceea ce s-a cerut, n-am fost scrisă nici atunci în partid, am ieșit la pensie fără partid. Mi-am făcut datoria la școală, și-am executat ordinele, așa cum s-a cerut. Am fost evidențiată, am fost și la pensie decorată, am avut gradație de merit, că mi-am îndeplinit datoria cu conștiinciozitate și tocmai mi-a vorbit așa frumos un inspector de la Reșița, că mi-a urat sănătate, viață îndelungată și să mă bucur de pensia binemeritată, 37 de ani de muncă fără concedii medicale.

Ș-atuncea am rămas acolo. S-o-nserat, sub ceru’ liber, la un indicator de țăruș, așa, probabil distanța care să fie între căsuțele alea. N-o fost nimic, noi am căzut în niște porumb, am nimerit, alți oameni în grâu. S-o distrus și recolta, toată s-o distrus, că oamenii or călcat, or avut vite unii, or avut căruță cu cai. Doi bătrâni de la noi din sat or avut boi, i-o luat cu caru’ și ei or luat păsări, numai păsări că ei altceva n-or luat, măcar că or avut căruță, le-o dat voie să ia. Și-am noptat acolo jos fără masă, fără scaun, fără pat, fără nimica. Am avut niște mădrațuri (saltele n.n.) în cameră și-am zis să le fi luat, să fi fost pături, am zis, am niște pături. Pe pământu’ gol pe acolo. Și atâta, perne am avut și plapumă, haine, dar n-am avut saltea, n-m avut nimica, n-am avut apă, n-am avut mâncare, ne-am culcat așa. Am stat acolo cât am stat până am obosit, am stat și-așa neculcate, pe hainele ăștea-mpachetate. S-a făcut ziuă, ne-am uitat în jur, era căldură mare, soare, prafu’ nu s-o prea simțit c-am fost în recoltă, lumea mai umbla să mai vadă, s-audă. Era miliție foarte multă, înconjurase pe margine ca să nu fugă lumea, să nu plece, n-aveai voie nimica. Atuncea, după câteva zile or îmblat delegați de-ăștia de prin părțile locului și să-ntrebe care sunt intelectuali, la toate astea, că nu erau pe străzi, nu știu cum umblau așa, acolo ca să știi unde; care-s învățători, care-s profesori, care sunt medici, care sunt judecători – din toate categoriile or fost oameni. Să se prezinte la miliție, acolo-n centru, să primească ordine. M-am

dus și eu, singură, am întrebat lumea, și-am ajuns și eu acolo. Și... o vorbit frumos, o spus că să scriem anii, oamenii din sat, toată familia, să ne-mpărțim, ne-o dat caiet, creion și să-i scriem câți sunt în familie, de unde vin, și să ducem listele-acolo, să i-ajute intelectualii. Am făcut treaba asta și spre seara ne-a dat o jumătate e pâine gratuit. S-a înnoptat și la centru' ăsta, să zic așa, n-am mai știut unde să îmi găsesc părinții fiindcă n-a fost strâns, n-a fost organizat. Și-am mers și tot mai uitat la oameni și nu i-am găsit, și-am mers și tot m-am uitat și nu i-am găsit și tot am mâncat din pâinea aia, c-aș fi mâncat-o toată, c-am fost flămândă, în loc să le duc și lor puțin. Când m-am uitat la ea!... și-am trecut pe lângă gropi, oamenii începuseră, că le-o spus că-i obligatoriu să facem chirpici, cărămidă, cărămidă de pământ. Da or adus niște forme și... pleavă or adus, ce știu eu de unde, și să mestece oamenii cu picioarele, or mestecat cum umblă prin noroi. Și tot or vinit în control, milițienii – or vinit să vadă dacă faci chirpici. Lucra tata, lucra taica. Și-atunci m-am gândit cum să-i găsesc, ca-noptat, n-a fost lună, greu de găsit și zic, mă duc încă odată pân' acolo și atunci m-am orientat eu, mi-am imaginat cum m-am dus iar înainte, trebe' să trec pe-lângă-o groapă-adâncă de unde-o scos oamenii pământu' și-atuncea o iau la stânga, m-am gândit. Mă duc până-acolo că numa' dacă mă mai duc o dată, poate-am venit îngândurată și grăbită. Și m-am dus până-acolo, da n-am avut cu cine să viu, doar am fost toți străini, toți, n-ai avut cunoscuți. Și a două oară am nimerit, așa cum m-am gândit eu la drum. Da' nu făcusem de-atâtea ori drumu' ăsta, că era pe la-nceput. Și i-am găsit acolo și le-am spus ce-am făcut, de unde-am venit, le-am dat miezu' ăla de pâine și ne-am culcat; mâine zi, iar m-am dus, iar m-am dus. Ei, și-atunci, între timp, mâine zi or sosit cisterne ca astea de petrol. Și mașini și sunau, sunau, cu apă-or adus, or adus camioane, butoaie mari și cu furtunul or turnat în butoaie. Cum o fost prafu' ăsta și seceta, prafu' s-o pus în apă, oamenii s-or împins cu găleți, care-or avut, s-ajungă la apă, să ia. Și-or mai bătut joc și ăștia care-or adus apa, că-mproșcau cu furtunu' peste oameni, poate că nu i-o lăsat liberi ca să toarne apa, dar oamenii erau și cu animale și vite și cu copii și n-o fost fântână-acolo, n-o fost nimica. S-or mai dus unii mai tineri, așa, la satul din jur. Nu i-o fi văzut miliția, nu știu, și care-or avut găleți sau ceva s-aducă, noaptea. Atunci luau oamenii apă de-acolo, se-omorau să ia apă și după câteva zile o-nceput boala: febră tifoidă, tifosul, că-i apă cu praf, nemâncare.

Atuncea oamenii-or alergat să-și facă-așa colibă cum este-aici în Banat, simplă așa, acoperită cu porumb de-ăștia, cu tulei de-ăștia. Când o bătut vântu s-or răsfiat. Oamenii s-or dus

cu căruțele că or găsit la perdelele de protecție în Bărăgan pentru perioada culturilor, sunt fâșii așa de pădure, copaci de salcâm, deși, deși, nu groși, dar deși ca să apere în contra vânturilor. Și s-or dus, or mai tăiat de-acolo ca să facă câta colibi, așa pentru copii, o fost soare puternic, o secetă mare... S-or dus și tatăl meu și cuscrul meu și i-o prins miliția; i-o dus la miliție, cu căruța cu cai s-or dus. Le-o făcut frică și față de oameni, i-o-ntors cu spatele, că-i împușcă, că de ce s-or dus acolo. Și intenționez să facem un pat, așa, pentru mamă-mea și pentru tot.

Să punem, să fie mai ridicat o țără de la pământ. Dar am văzut oamenii – acolo cu o garderobă, am văzut oameni or pus așa și frontierele și-or pus ponevi deasupra și ei or stat între ăstea două. Și-au fost acoperiți, da nu așa, sub cerul liber. În fine, nu le-o făcut nimica, nu știu, cred că i-o lăsat și cu lemnele alea, nu le-o făcut, numa' să nu se mai ducă oamenii, c-o fost lume multă, ar fi distrus.

Și a trecut și asta. Am lucrat atunci și le-am ajutat acolo, la chirpici și mereu veneau ordine ca să ridicăm căsuța. O vinit luna iulie, august, dar nu s-a terminat până târziu de tot.

Atunci or dus oamenii în baltă să taie stuf pentru acoperiș, o spus toți să meargă acolo, fiecare trebuie să taie, ca să aibă pe acoperiș. S-or dus, or adus ei cu căruțele, cu ce-or adus, conducerea. Or adus stufu' acia, or făcut zidurile astea, bănățenii, basarabenii s-or priceput, or făcut așa niște ziduri drepte, dar o căsuță simplă, dintr-o cameră mică și jumătate din asta, câta bucătărie la cameră – o fost un geam mai mic ca ăsta, la bucătărie numa' jumătate, o bucătărie mică, n-ați fost aicea, aproape de Oravița – erau la Ciclova niște țigani. Și totdeauna le spuneam: “Uite, vezi, vedeți casa aia, atâta a fost ș-a noastră”. Poate că la Ilidia am avut o fotografie mica, bunicu' era-n fața geamului, nu mi-a plăcut nici să mă fotografiez acolo, n-am vrut, bunicu' era și cu căsuța, în dreptu' geamului. Așa mi s epare. Cu copiii parcă, la școală, la nu știu câți ani, nu, n-am vrut. Să zic, să am... cum s-au strecurat astfel de amintiri, să mă mai uit. Că le-am trăit.

Și spre toamnă au dat ploile, am stat așa fără umbrelă, ploaie. Am făcut coliba aia la-nceput, am făcut, am pus porumb, vântu'o bătut, s-or împrăștiat și te ploua ca ș-afară. Mi-amintesc că, puneam bunicu' mieu, ceva – am avut niște oale, cum am luat din bucătărie, tot puneam acolo pân' se scurgea apa mai tare și cu poneva-n cap am stat. Atunci, mai târziu, or adus și geamuri spre toamnă, sfârșitu' toamnei, or adus geamuri, or adus uși cu s-or făcut și or dat la fiecare, o ușă i-o pus acolo. Când am văzut ușa și când am văzut geamu', geamu' fără sticlă, m-am bucurat, să știți, pereții de... cum se zice, de imală, de pământ.

Spre primăvară, așa, a dat prin perete firu de iarbă verde, n-o fost tencuit, n-o fost văruit, n-o fost nimica. Ai stat ca-n mormânt, ca-n criptă. Dar, m-am bucurat și-am zis: “Vai ce bine, acu’ avem acoperiș, măcar să nu fie nimic, punem poneve la ușă și punem la geamuri, și tot suntem, nu mai ploaie, nu ninge la iarnă”. Ei, spre sfârșit, către iarnă, o adus și geamuri și ne-or pus și geamuri. Și atâta o fost.

Atunci fiecare om, o mobilizat lumea să se ducă la fermă – era o fermă mare acolo - să se ducă la lucru că-i plătește și le dă mâncare. Oamenii s-au dus la lucru, or fost din juru’ Timișorii, mulți or fost, nemți de-ăștia pricepuți, gospodari, or uimit lumea de-acolo și conducerea, de felu’ cum or muncit și de deșteptăciunea lor. Or plantat vie, de pe la Jamu Mare, oameni gospodari și atâta or fost de simpatizați aicea, de conducerea fermei și de toți și li s-o cerut și sfatu’ și tot. Câte-or făcut, că minunății după 5 ani or lăsat acolo, minunății or lăsat!

Or plantat viță nobilă acolo, ce s-o lucrat, ce-or avut în plan, ce s-or făptuit... Și la culturile de câmp or ajutat, la clădiri-acolo, care-or fost zidari, or mai făcut, la fermă multe lucruri, mult s-o emancipat ei pe baza oamenilor deportați. Acolo or avut pământ și n-or avut atâția oameni de lucru. Venindăștia, or avut oameni din plin ca să-i ajute la lucrări. S-a dus și tatăl meu acolo și a lucrat la fermă. Bunicu’, în timpul verii, s-a dus în baltă, toată săptămâna o stat la cules de bumbac. O dormit pe jos, le-o dat niște șoarțe mari ca un fel de sac și seara le-o cântărit, le-o cântărit, le-o dat și mâncare. Și atunci, la o săptămână or venit acolo, pe picioare, din baltă or trecut Borcea, un braț al Dunării, cu podu plutitor și acolo unde or fost culturile de bumbac, or lucrat toată săptămâna. Veneau sâmbăta, s-or mai schimbat, am spălat rufe, dar unde? În satu vechi, la Dunăre, acolo le-am spălat, le-am adus ude și le-am întins așa, pe jos, de s-or uscat. Că n-o fost apă aici.

La ce distanță?

O fost destul de departe, la 10 km satu ăsta vechi. Și-acolo ne-am dus să spălăm rufe. Taica cu sacu’, le puneam și el mai stătea pe iarbă, eu spălam și le întindeam puțin de a se usca și veneam atuncea acas’.

Și eu am fost singură și atuncea m-am dus la școală, la început. S-a deschis școala așa, spre toamnă, da, s-a deschis, or lucrat oamenii-acolo. Cum arăta școala? O clădire lungă – așa-n ziduri goale, în formă de geam și de uși, pe jos pământ, mai și gropi. Când am intrat acolo, am intrat cu copiii, fără geamuri și fără uși, pe niște bănci, adică scaune lungi, așa, simple, de

scândură, nu bancă, nu tablă, nu catedră, nu dulap, nu material didactic. Poate le-o fi dat, nu-mi amintesc, copiilor, câte-un caiet, câte-un creion și-am făcut așa lecții. Atunci or dat zor și-or pus geamuri acolo, și-or pus ușile, da tot pământ pe jos. Și-or adus, cu timp, or adus și bănci și-or înzestrat, așa, or făcut școală adevărată bănci, catedre, table de scris. Or numit director străin, de acolo; secția de învățământ din Călărași s-o ocupat foarte mult de satele astea noi. Un an de zile sau nu știu cât, o fost director străin, și după aia, cunoscând directoru' cadrele didactice, cunoscând oamenii care lucrează și muncesc, o spus la învățământ și sigur și-atuncea imediat or numit din ăștia. N-avea rost să stea acolo cineva toată ziua, unde să stea? Or numit, nu după mult timp, or numit. Profesorul Raia din Oravița era director. Or adus material didactic, or adus acolo. Și-am făcut școală. Copiii or venit la școală, o învățat, o fost o plăcere, am mai uitat de greutate și cu dragoste.

Și am stat aproape 5 ani. În anu' al doilea mai bine școala o mers, adică am avut ce trebuie, ne-am dus la ședință și noi, alături de cadrele celelalte. Am avut foarte mare atenție din partea secției de învățământ. Atenție și considerare și... o vorbă frumoasă și bună și... și după aia toată lumea. Și m-am gândit: unde sunt acei căruțași ca să stau de vorbă după un an, doi, cu ei și să-i întreb ce părere au acuma, că or spus atuncea că n-au voie să vorbească cu noi că suntem bandiți, titoiști de aici, din Banat, titoiști, că Tito era pe-aici pe lângă parc fotografiat cu toporu' - n mână. Bandiți, titoiști suntem, d-aia ne-o luat și ne-o dus acolo în Bărăgan, că am făcut numa'rele. Mama plângea și spunea: "N-am făcut nici un rău, absolut nici un rău, absolut... O să vă convingeți dvs." Și oamenii ai cumiți s-or convins care-or văzut politică și-or văzut tot. Ca să vedeți că după un timp, după un an sau poate nici atâta, oamenii din satele ăștea, din jur – era un sat, Libertatea, erau Roșeții – ăștia Roșeții s-or împrietenit: vineau tineret și femei la croitoresele din câmp, și-și făceau hainele, că le făceau frumoase. Ei erau așa mai primitivi, mai... cu puțină școală și așa... când i-or văzut pe ăștia mai îmbrăcați, vineau la Satu Nou, așa-i zicea, mergem la Satu Nou, veneau la pantofari, că erau și pantofari și... s-aor nimerit oameni așa, să-și facă pantofi, să-și repare pantofi, or făcut ca aici, în Banat, de lână, i-o făcut femeile, ei aduceau lână, făceți-vă și voi, soro, și ei aduceau gumă sau știu eu ce d-acolo, să le facă din ăștia, or văzut că-s buni. S-or împrietenit oamenii. Ne-am dus, am cumpărat tată' meu, o cumpărat lemne, câte-un salcâm. Pe-atunci era, nu știu, 300-400 de lei, scump, dar cât te-ajungea iarna. Apoi ne-or chemat oamenii la tăiat de porci, oamenii ăia de-acolo, că nu știau, țineau porcu'n saramură până când îl

terminau. N-or știut de cârnați să facă, nor știut de... șuncă, n-or știut cum s-afume. Știu că și tată-meu și-o găsit prieteni pe la fermă și-atâta l-o chemat, spunea: “Frate Nicolae, să mergi să ne tai porcii că-ți dăm și ție, să ne pregătești ca în Banat. Și-ți dăm și lemne”. Și toți oamenii s-or împrietenit, toți, toți, toți. Și-atunci or vinit, or vinit și n-or mai putut să-i oprească conducerea și miliția. Nu, nici nu le-o făcut nimica, că doar n-am făcut nici un rău. Și... iaca-așa, atuncea o continuat munca mai ordonat, să zic așa, mai cu răbdare, că ne-am obișnuit și-am înțeles că trebuie să stăm acolo până când... nu știu... Și... a mers normal viața, să zic așa...

Mama dacă-a murit... Am dus-o, după câteva săptămâni, o săptămână, două, am dus-o la spital. Am dus-o acolo la miliție și... o fost și medici și de-ai noștri și medici străini. S-o făcut și dispensar, clădire de dispensar, clădire de miliție, școală, cooperativă. Or adus marfă acolo, să-ți cumperi. Și... oamenii or lucrat, or căpătat bani și... ca să ai să mănânci. Atuncea am dus-o la spital, când am vinit, o fost foarte grav, am dus-o la spital la Călărași. Acolo am avut o primire frumoasă, medici foarte buni, mihoși, ca la Oravița și poate mai bineîn spitalu’ ăsta, care ne-or înțeles, surori, dar ea n-o stat mult în spital... când s-or împlinit... Nu știu, unde ne-o luat, o săptămână-am călătorit, o trăit luna iulie toată, și-n 8 august o murit, 6 săptămâni de când ne-o luat de-acasă. O murit, o murit în spital, acolo și io i-am spus eu’... soră, că asta o fost dorința mamei, o avut 51 de ani, ca să n-o aducă la morgă, că ea când o mai ieșit în curtea spitalului, cu picioarele umflate, o văzut cum îi duce pe... pe ai morți îi duce de-acolo la morgă.

Am stat cu ea, am stat în ultimul timp, vreo 2 săptămâni nu m-au mai lăsat să plec de-acolo în câmp, 18 km o fost de la oraș și pân’câmp unde-am fost noi. Și o zis: “Să stai aicea că eu mor și mă duce la morgă, și eu acolo mă stric și voi nu știți și n-are cine... nu-i nimeni aici cunoscut, c-or fost între necunoscuți. Cine să vă trimită vorbă...” Și-am luat un geamantan cu hainele, cum l-am avut, l-am luat cu mine acolo, la spital și dac-o murit, eu i-am spus lu’ sora aia din salon că am hainele și că asta a fost dorința ei. Și ea i-o spus lu’ doctoru’. Noaptea o murit, n-or scos-o, deși pe alții am văzut că i-o scos noaptea, de prin părțile locului și i-o dus la morgă și pe ea n-or scos-o. Noaptea pe la unu, la două, o murit, am acoperit-o cu cearșaf, în pat. Și când s-o făcut ziuă m-am dus în oraș, am întrebat lume-așa, am luat o căruță, cum erau... mai, acu’ câțiva ani, știți din aia și m-am dus unde-s sicrie, am avut și bani la mine, am cumpărat un sicriu, m-o ajutat omu’ ăla, l-am pus așa, d-a latu’-n căruță, sicriu’ și m-am dus în curtea spitalului. Și-acolo omu’ ăsta și cu alți oameni... cu, căruțașu’ și cu sora și pe-altcineva, femei de serviciu,

atâta m-or ajutat, ș-am dus sicriu' până-n salon, lângă pat. O fost așa, cumva greu și pentru bolnavi, m-am gândit. Da' vreau să vă spun, atenția poporului, a oamenilor culți, a oamenilor pregătiți care ne-au înțeles că suntem complet nevinovați și că suntem într-o suferință nespus de mare... Am pus sicriul alături de pat și am luat-o așa cum o fost îmbrăcată ș-am pus-o în sicriu și am dus-o la sora acasă. Ea a zis: "Nu-i nimica, mergeți la mine-acasă și-o-mbrăcăm frumos și o aranjăm și chemăm preot și facem înmormântarea", o spus ea. Și iar am mers și-am cumpărat de toate, o fost ș-o-nvățătoare care era de pe la Socolori, pe-aicea, ș-o fost acolo-n Călăraș', nu știu din ce depărtare-o venit... și atuncea am dat și de-nvățătoarea aia, am dat și m-o ajutat. Am dus-o acolo, vecinele-or știut, că eu am fost singură, tata, taica, la 18 km, noaptea, s-o-noptat, pe cine să trimit, n-am avut, să le spun c-o murit, să vină. Dar femeile alea, vecinele alea or spălat-o, or îmbrăcat-o frumos, or dus-o în camera bună, or aranjat masa, ca la... toată lumea... or pus-o pe masă, mâine-zi or chemat preotu, o venit, o citit, or cumpărat lumânări, or pus-o acolo... Ah, și-atunci i-am trimis, nu știu cum; am găsit eu pe cineva, din câmp de-acolo și i-am trimis vorbă lu' tata c-o murit... Și adresa unde să mă găsească. Cum, ei or venit pe picioare 18 km, or ajuns când s-o-noptat, a doua noapte, m-or căutat prin Călărași, noaptea, nu prea multă lume, nu m-or găsit, toată noaptea or umblat și nu m-or găsit după adresă, n-or avut pe cine să-ntrebe. Într-un târziu, mai spre ziuă nu știu cine i-o adus, m-or găsit acolo. Ea moartă, pe masă, pe mine-acolo-n cameră plângând.

Atunci mâine zi or venit și ceilalți consăteni, mai cunoscuți ș-am înmormântat-o, la biserica asta din apropiere de sora asta de la spital. Or venit 3 preoți la-nmormântare; eu n-am chemat pe nici un preot că n-am... tot ea o vorbit cu vecinele astea, or fost femei foarte credincioase, ea o vorbit cu vecinele, da' n-or luat popii nici ei bani... Și-or venit 3 preoți ș-am făcut înmormântare frumoasă și or făcut ei ș-am dus-o acolo la cimitir, am plătit locu', am dat și... după-aia ne-am dus acasă, acolo-n camp ne-am dus. Până către genunchi era prafu. Am plecat pe picioare, eram așa de slabă-atunci că n-am putut să ridic găleata cu apă. M-am dus în câmp, am lăsat acia, mormânt, am stat acolo... veneam de 2 ori, veneam... săptămânal, la o săptămână-o dată. Femeia de la cimitir, cum mă vedea, că i-am mai dat și ei câte ceva, imediat cu lumânarea-n mână și cu... cu tămâia, că dacă n-avea jar să pun lângă lumânare și mergea cu mine, mergea. "Las' că am eu grijă de mormânt". Și mergea cu mine-acolo și ca să nu plâng atâta și stăteam, stăteam și iar ne duceam. Mă duceam pe jos, alți aomeni străini mă mai lua în căruță că mă

duceam pe șosea, prin satele alea, alții, am făcut semn, nu m-or luat. Am dat, peste camp, așa, era spre toamnă-atuncea, grădinile fermii sau ce era, erau ultimele roșii, mai verzi, eram flămândă, am luat câte-o roșie d-aia, cum îs ultimele, am mâncat-o așa goală și... am ajuns, spre sară-am ajuns acolo. A fost prea... scurt timp, la 6 săptămâni o murit. Și atunci, iaca, viața și-o continuat mersul ei, singuri, îndurerăți, am avut o soră-aici, n-o fost ea la moartea mării, am avut un frate inginer la Lugoj, ăsta care l-o scos din casă, n-o fost nici el. Or aflat ei, or vinit dup-aia, or vinit acolo după ce-am înmormântat-o, la o vreme și ne-am întâlnit. Și în continuare, viața și-a urmat cursul ei până când... o data, aproape... la 5 ani, după 5 ani am auzit că ne dă drumul să ne ducem.

Cu foaie de drum (am venit înapoi n.n.), tata o venit cu vagonu' cu ceilalți, eu cu bunicu' cu trenu'. În loc de bilet am agățat foaia asta care ne-o făcut-o de-acolo miliția. N-am zis nimica. Am venit până la Oravița, am plecat pe picioare și-am ajuns acasă. Tata o fost mai târziu cu vagonu' până la..., nu știu, la Răcăjdia sau iar aicea. Și, după aia, acasă, am întâmpinat alte greutăți. Casa noastră a fost ocupată, desi de-acolo așa ni s-a spus: "Mergeți de unde-ați venit, mergeți în casa voastră de unde-ați plecat". Era punct agricol acia, da' o fost un om înțelegător și după câteva zile... Da' primaru' care-o fost și-atunci când ne-o ridicat, pe acela l-am găsit și-acuma. O zis că ne dă altă casă și eu am spus: "Nu, nu mă duc". M-am dus la sora mea. "Nu mă duc, așa ni s-a spus acolo, zic. Dvs. Vreți să ne faceți al doilea necaz după primu!. Ați văzut că totuși or ajuns la concluzia că suntem nevinovați și am fost tratați omenește". Că s-auzea, erau zvonuri la-nceput iar, că eram propuși pentru Siberia, să ne ducă-n Siberia. Și din conducerea actuală, de-atunci de la centru, din București, ar fi spus cineva, o spus: "Avem locuri nepopulate și pustii și-n România..."

Și-atunci o zis: "Bărăganu-i destul de mare și întins, să rămână-n țară!..." poate ei s-or fi bucurat. Și-atuncea tot m-am dus și-am stat la sora mea și toată ziua m-am dus la primărie acolo... Și... atunci o fost ăsta înțelegător și-o ieșit de-acolo. Într-o cameră, unde dormeam, a treia cameră, un geam mare-am avut, o fost geamu' tot vopsit cu vopsea albă și-acolo pe jos tratau semințele de grâu, grâu tratau pentru sămănat și-n coridor iarăși așa or spart tot cimentu', iar tratau, dădeau cu lopețile și... nu știu de ce or vopsit și geamu' ăsta și sub poartă erau niște mașini agricole. Fântâna era căzută-așa, c-o fost cu scândură. Poarta de la grădină, mare poart' -o

fost, o fost luată și dusă la câmp, acoperiș la batoyă, la mașina de treierat. Așa că s-o văzut până la... râu, prin grădină. O plecat ăla, am intrat în casă, așa n-or mai avut ce să spună. Am intrat și toată lumea o intrat. Mai unu' care-o avut o moară la marginea satului iar, cu mari greutateți, mi se pare că ăsta nici n-o intrat, numai i-a dat o casă care era goală, nu ca la alți oameni, cum și mie-o vrut să-mi dea.

Prin gări, așa unde s-o oprit, cu ce ne trezim noi? Nu știu, pe lângă Caransebeș, nu știu pe unde, da' nu, că o fost pe lângă București, pe lângă... nu știu unde. Iaca că-i și fata lui, a lu' Șerbănuț, el care-o fost mare activist de partid și fata lui o jucat roluri importante la partid. Iacă că-i în halat alb, cu gălețile de apă, cu medicamente, cu tot, și o zărim. Și cineva dintr-ai noștri, nu știu, o vede mai întâi: "Mărioară și mamă-ta și tată-tu..." Oh, să leșine și să cadă jos, știți că e pentru părinții ei. "A, unde-i mama, unde-i mama, unde-i... au", săra-ca o auzit și ea că mamă-sa. Că-s morți amândoi și-ai mei toți îs morți. Și toată lumea care-o fost pe Bărăgan, din Ilidia, numai croitoreasa mai trăiește.

Ea a venit la Reșița. La Reșița a venit și... că o mai fost parcă ți-nainte, ba că de la noi a ridicat-o... La Reșița și s-a căsătorit acolo, o stat măi cât o stat și-atunci o plecat odată într-o excursie-n Bulgaria și... nu s-a mai întors. E-n Canada. O duce foarte bine, a mai fost și prin părțile astea, a ajutat foarte mult pe care-am fost în Bărăgan și care-am fost cu ea și pe toți cunoscuții și pe toți prietenii cu haine, cu mâncare, în epoca de aur, tot o trimis la pachete... de drag așa, aducându-și aminte de suferințe. Că în timpul Bărăganului ea a dormit pe jos, snopi de grâu o pus aicea așa, doi-trei, și-aicea doi-trei, și-aicea la cap, și-acolo cât ține măsura asta. Acolo asta i-o fost coliba ei singură și s-o acoperit cu haine, cu pături. Și cum o fi tras de la pământ la picior o răcit și-o durut-o picioru' și n-o mai putut să umble și-atunci s-o dus ...pe ascuns, așa, că n-am avut voie să călătorim, că n-am avut buletin, buletin nu ni l-o dat până-atuncea când am plecat, atunci ne-o dat buletinele. O, n-am avut buletin! Și s-o dus la Agigea. Acolo o spus de unde vine și cum îi și n-o avut pic de lemn, nimic, și doctorii și surorile și spitalul, toți i-or făcut operație, i-or fost surorile ei și cunoscuții ei, c-o fost și ea tânără și frumoasă și-or văzut-o așa suferindă și-o spus: "Am plecat, mi-o ajutat Dumnezeu de-am ajuns aicea să mă tratez, nu am bani, nu am nimic că vin din câmp de la Roșetii. Vai, nu am pe nimeni, n-am soț, n-am copii, cu niște consăteni am venit". Și atunci primesc o scrisoare de la ea și-mi

spune unde îi, că-i acolo, la spital, la sanatoriu, sanatoriu de la Agigea. Și după câțva timp, ce credeți că, de-aia spun că m-a ajutat Dumnezeu, m-am dus.

Eu sunt mai fricoasă, așa, din fire, de autorități. Dacă vreți, eu vă spun, acum eu și să mă credeți eu când văd un milițian în uniformă, dar acum, Doamne și-am făcut cu școala ani de zile printre ei, eu tresar, așa, tresar ca de spaimă, ca o frică, ca o frică, de-atuncea, știți? Uite, am un vecin aicea! Când îl văd așa, când îl văd în uniformă îl evit. După atâția ani de zile, din '51 în '91, 40 de ani, da' totuși mi-a rămas așa, din momentele când ne-a ridicat!

Și taica, bătrân cum o fost el, vedeți, către 90 de ani: "Du-te să vezi la spital ce face, du-te că nu te-or prinde". M-am gândit, pe tren, să nu mă caute la vreun buletin. Când am văzut, m-am dus. M-am dus la gară la Călărași și-am scos și eu bilet pân' la Constanța. Când am văzut pe vreunu-n uniformă m-am făcut că mă frec la picior, m-am făcut că mă plec dincolo, că m-am temut că caută buletine, că caută... Și când a venit ăla să caute buletinul mi s-o bătut inima. Iar m-am făcut așa... Ei, și-am ajuns la Constanța! M-am dat jos, m-am dus și eu c-o plasă, nu m-am dus goală. Și acolo am întrebat lumea. Și pe cine-am întrebat, știți pe cine am întrebat? Eu tot așa și acu' când călătoresc numa' tineret: elevi, fete de liceu, băieți de liceu, de ăștia. Și unde-i sanatoriu Agigea, știe cineva? Pe' altcineva nu, că par mai suspectă. ăștia tinerii, am găsit și din care-or fost mai distrați, care nu m-or dat atenție, am găsit și mai înțelegători și fete. Eu când călătoresc și am bagaj mult nu apelez decât numa' la tineret. Și totdeauna, totdeauna sunt urcată cu totu', sunt coborâtă cu totu' bagajele, sunt ajutată nespun de mult, nespun de mult, nu știu, parcă-i o telepatie, știe c-am fost..., și-am iubit foarte mult copiii de școală, nu pot să spun. Și iar așa niște fete și m-or dus la autobuz și or spus că prima stație să mă dau jos că-i sanatoriu și or căutat cu ce să mă duc acolo, cu o mașină, cu ceva care merge pe linia stațiilor. După Agigea vine Eforie Nord, vine Eforie Sud, vine... și-așa mai departe. M-am dat jos, acolo, la spital când am intrat, parc frumos, clădire mare, verdeață multă, parc-am fost pe alt pământ; față de unde-am venit eu, din câmp. Răcoare. Și am găsit o soră, o femeie de servicii și am întrebat pe-altcineva și m-a dus până-n salon, lângă ea. Era operată deja, nu se putea ridica. Când m-o văzut parc'-o leșinat și ea și eu... în salon... "Vai, Stela, da' ce-i cu tine, cine te-o adus aici?" Zic: "Singură-am venit". "Da cum ai venit?" "Așa cum ai venit și tu: fără drept, fără buletin, cu ajutorul lui Dumnezeu am ajuns aici". Am dormit o noapte-acolo în salon cu ea, ne-am vorbit, m-o spus de

tratament, m-o spus că-i operată la picior, acuma picioru' i-o rămas mai scurt... țapăn de la genunchi, anchilozat.

Și mi-a părut bine c-am ajuns acolo. Am plecat, am ajuns, ai mei iar m-or așteptat așa, cu nerăbdare să vadă ce-am făcut, fiindcă-au mai fost și alții care-or plecat, or plecat să vină-acasă-n Banat și i-o ridicat și i-o dus la Canal. I-o dus la Canal, i-o dus la muncă la Canal că i-o prins, o zis că n-or vrut să fugă... Și eu am auzit de asta și totuși m-am dus, m-am dus de frică, da' m-o-ncurajat și tata și bunicu m-a-ncurajat și-o zis: "Lasă că... poate ăia când i-o văzut direcția spre Banat, dar dacă mergi încoane, n-au nimic cu tine", așa or judecat ei, judecată sănătoasă, înțeleaptă. Și-atuncea și eu am dedus: cu tine n-au nimica, că tu ești din părțile astea și mergi către mare, către Constanța, nu mergi încoace, către București, către Timișoara, că știau că Banatu'... or luat mulți din Banat. Am venit și le-am povestit. După aia o venit și ea din nou în câmp, o mai lucrat la mașină. Și-o luat și mașina că o lucrat cât o putut. O stat într-o căsuță gata terminată a lu' o basarabeancă, ea lucra la fermă, basarabeanca asta, că erau harnice ele și lucrau mult și-o lăsat-o să aibă grijă de lucrurile ei și să fie singură-n căsuță-acolo. Și era aproape căsuța ei de-a noastră. Eu, cum eram la școală, tot mă duceam când veneam de la școală mai întâi la ea, și-apoi veneam aicea, la a noastră. Că noi am stat cu cuscrii la-nceput și-am stat o perioadă și cu ea, ea n-o putut să-și facă casă singură, eu am dormit cu ea, tata o dormit cu taica în două priciuri din-astea de lemne, în cameră... Și... vă spun, acuma ea este-n Canada, mi-a trimis și mie multe pachete... La Reșița se desfăceau pachetele, a fost și ea aicea de vreo două ori, am anunțat-o imediat la miliție, o trebuit s-anunț când vine cineva străin, așa, din străinătate. A tot stat numa' o sară, două. Dusă pe la Reșița, la cunoscuți. Acuma lucrurile s-or îndreptat, mai mult după Revoluție, poate să vină oricine și oricât să stea, atunci o fost cu frică sosirea ei!

Acuma eu m-am gândit pe fragmente. Să vă spun din viață. Bun. Iaca, iarna, e iarnă grea, vin de la școală, zăpadă mare. O fost un viscol mare, ne-o-nzăpezit acolo, tot satu', căsuțe mici, o fost, ne-o-ngropat în zăpadă, complet înzăpeziți. Am luat, n-am putut să deschidem nici geamu, nici ușa, c-o fost zăpadă, nu știu, cu greutate or luat oamenii din zăpadă și am topit, a tăiat o bucată de lemn înăuntru dac'o nins așa, toată noaptea o bătut vântu' puternic. Atunci o venit armata, mobilizată, armata ca de război, dar o lucrat foarte fin, cu mâinile, nu cu lopețile ca să lovească geamurile, să nu lovească oamenii și ne-or dezăpezit. Știi, zăpadă peste tot, îngropați în zăpadă-am fost. Iarna foarte grea. Militari... militarii or lucrat și ne-or dezăpezit. Bun, după astă

iarnă grea-i frig, nu sunt lemne, tata-i la fermă, acolo zi și noapte, eu mi-s la școală, bunicu' acasă; iaca vin de la școală, îmbrăcată cu cojoc, cu ciorapi de lână, îmbrăcată că o fost frig și-am stat cu mâinile pe cuptor, mi-am luat un cuptor, mi-o dat oamenii ăia de-acolo și, tot așa, n-am avut cuptor special, dar o fost puțin foc. "Auzi, taică, zic, ai făcut focu'?", "Da, acuma, cică, un lemn". Și atâta mă căiesc că ce-am făcut. Am scos lemnu' din cuptor și l-am aruncat în zăpadă. Am zis: "Taică, da te rog uite, nu mai avem, vezi că-i iarnă grea, nu mai avem lemne..." El: "Las', las', las' că nu mai fac" și atâta mă căiesc de scena asta, că, cel puțin, să-l fi lăsat să ardă da' și eu de disperare și de tot. Da' el nu s-o mai supărat.

Altă scenă, altădată, tot în primu' an, într-o seară, eu nu zic nimic, numa' el: "Și ce mâncăm noi acuma?" zice către mine. Era căsuța aia făcută. "Păi, zic, că n-avem ce să mâncăm". O vecină-a mea de la Ilidia, iar o femeie mai în vârstă, n-avea pâine, avea făină, el era tehnician, lucra la fermă, copilu' ei l-o luat, bărbatu' ei iar o murit imediat și ea tot zicea: "O, n-am grijă dacă n-am pâine că fac clătite". Cum o făcut? Făină și apă o pus de-acolo și cu polonicu', nici nu cu lingura, mai cu dopuri așa o făcut groasă, cică: "O, copilu meu se satură, mănâncă 3-4 de-ăstea și nu-i mai trăbe altceva". Și, iată, că mă duc și mă duc, c-o fost stat foarte aproape, ca de ici, unde-o fost librăria aia, mă duceam să văd ce face. Și ea, în toată sara făcea de-astea. Și îmi dădea: "Du-i una și lu' taică-tu". Și-mi dădea și mie. Bun, vine altă vecină, iar îi dădea, venea altcineva, iar îi dădea.

Are fete la sat, o fată profesoară la Sasca, o murit și ea. O murit când am venit din Bărăgan. Și-are una la Ilidia: "O, ce fac?" Chiar punea cu mâna făină necernută, ne-nimica, cum o adus Tibi, cumpăra de la Călărași și punea apă și cu alta mesteca. Și zice taica: "Fă și tu vero două de alea și mănă". Am zis: "Taică da n-avem făină!" Și-atunci el o zis așa: "Las' atunci nu mai mâncăm nimic, mâine vine tată-tu, ne-aduce el pită sau ceva". Și ne-am culcat, așa el nu s-a mai supărat pentru-atât: "Lasă, atuncea că nu mai mâncăm!" Și așa o fost, mâine zi o venit tata și ne-o adus pâine și o mai cumpărat. Întotdeauna de la fermă se ducea la oraș, la Călărași, ce-a obținut din banii ceia care-i căpăta la fermă ca să cumpere ceva, să ne-aducă acolo. Că eu nu puteam să plec că era distanță mare și trebuia să fiu și la școală și ne-aducea mâncare în toată săptămâna când venea el. Într-o iarnă-o venit și-o adus niște... cum se purta pe-aicea, nu opinci, obișnuite opinci numa ceva sârbești așa, cumva, a avut în picioare. Și-atâta o fost de frig și zăpadă de mare, cum o venit el pe câmp 18 km, că ferma era aproape de Călărași. Intră, când o

intrat înăuntru, într-un picior avea opinca asta și într-unu' numa ciorapu' da' n-o simțit nimic până când o intrat: "Iu, zic, dar uită-te că nu ai..." Au, și atâta i-o părut de rău că și-o pierdut-o, cică "Tare-o fost zăpadă și moale și m-o fi rămas pe drum", el, înghețat de frig, n-o mai simțit. Numa' când l-am văzut noi, așa, o alergat.

Da, bunicu' o murit aicea, o venit, și tata o venit și tata o murit, o venit aicea, o trăit câțiva ani, tata după ce-am venit. Tata o murit la 69 de ani, bunicu când o murit o avut 92 de ani. Și mama o murit la 51 de ani, repede, atunci.

Păi când am venit n-am găsit nimic, nimic, pereții, casa distrusă. Ce-am făcut? Cu lama de bărbierit, cu vârful de la cuțit, tot geamu' al mare de la camera a treia l-am ras și zice tehnicianu' ăsta către soția lui: "Vai, cât valorează, o zis de mine, domnișoara asta, câtă răbdare, câtă răbdare!" Dar eu am răbdare și-acuma mai am, obișnuită de la școală. Zice: "Să nu pună sticlă nouă, tot geamu' l-o curățat de vopsea". Toată ziua am făcut pe-o bucată, toată ziua am făcut pe-o bucată, cu vârful di cuțit, cu lama, cu vârful de la foarfecă, cu... n-am mai știut cu ce, pân-am curățat tot geamu' și l-am spălat și l-am făcut curat așa, acolo, acasă.

Și după aia am primit post acia, la Ilidia – l-anceput n-o fost în Ilidia că erau basarabeni mulți, la Socolari. Am venit aici la secția de învățământ, i-am cunoscut pe toți, eu pe ei, ei pe mine, și-am primit acolo și-n toamnă, anu' viitor – c-am venit prin martie – m-am dus acolo și-atuncea-n toamnă am venit la Ilidia, învățătoare și... în casa noastră și după aia m-am căsătorit și-am venit aici, la Oravița, la școala nr.3, acolo, lângă poliție – am făcut, și-acolo, pân' la pensie. Și-am stat tot în casa asta, aici a fost o bătrână de la Ilidia, o vecină de-a noastră care ne-a dat și iaca prin astea-s de neuitat.

Acolo la școală, cam câți profesori erau?

Mulți, c-o fost și ciclu 2 pân' la clasa a VIII-a. Da, și-o fost și clase, unele, paralele. C-or fost copiii mulți, or fost copiii foarte mulți, de...

Cam câți?

Păi mulți or fost, dac-or fost și clase paralele și 8 clase. Erau de-a doua, câte 2 clase, au fost mulți și cadre multe-au fost, or fost și olteni, și bănățeni, și nemți or fost. Am avzut învățătoare, doamne de la Teremia Mare, învățătoare, e-n Germania acuma, tot mi-o scris și ea era... e plecată cu mamă-sa, cu mamă-sa... Avea o soră handicapată și acuma-i la spital acolo, În Germania, Olga... nu știu, Bauer, sau cum, de la Teremia.

De cine vă mai amintiți așa dintre profesori?

Or fost și olteni – Drulă Constantin, Drulă Silvia de la Oravița. Când mi-aduc aminte, că eu îi ziceam Oravița. *Asta pe unde-i?* În Gorj, în... din Oltenia. Ori lângă Târgu Jiu. Am mai corespondat. El era profesor de matematică și ea o fost învățătoare, Silvia o chema, la clasele mici.

Și ei de ce erau aduși acolo, de ce i-au ridicat?

Tot ca și pe noi. Păi, or considerat că-s bogați, ce știu eu... Că n-au avut alte considerente. Pe care-o vrut ei. Nimeni n-o fi meritat. Eu nu zic c-or meritat alții, că n-o meritat nimeni drumul ăsta să-l parcurgă, cum s-a ajuns acu la concluzia... N-o meritat nimeni însă o fost o politică actuală a regimului ca să... Cu ocazia noastră or luat ființă colectivele, că lumea s-o-nfricoșat că-i duce în Bărăgan și-o început să se-nscrie la colectiv. Că și colectivizarea nu s-a terminat, o fost numa începuturile ei, până când n-am venit noi, în '62 s-a terminat așa până-n '62... când am venit, am fost și eu mobilizată ca să particip la colectivizare. La-nceput așa, am mers numai de formă cu ei, am fost înțelegătoare, după aia mi-o propus: "Dacă vreți să fiți în învățământ și-nvățătoare, lucrați toată ziua pe teren cu interes și să dați exemplu, mai întâi să se-nscrie tata dvs. la colectiv. Da". "Păi, noi nu mai avem nimica cu ce să-ne-nscriem la colectiv". "Păi, să se-nscrie el cu ce-a avut". Și zic: "Noi nu mai avem nimica...", frumos am vorbit cu ei da' mereu tot o spus că "...nu puteți...", dar eu în gându meu am zis că aș fi foarte bucuroasă să mă lăsați acasă, să nu mai merg din casă-n casă să mă vadă oamenii, că le tremurau mâinile – așa când iscăleau ăia să se-nscrie la colectiv și se disperau oamenii, scene groaznice, eu am trecut prin multe scene din astea, eu am ieșit și-afară-n curte, eu n-am putut să văd oamenii și lumea se uita la mine, câți nu mi-or spus: "D-ta care-ai fost unde-ai fost, d-ta mai vii să..." Cu durere mare s-or despărțit oamenii de pământ, cu durere, cu plânsete, cum nu se mai poate, eu am asistat la scenele astea, am asistat și, ca să vedeți, că pân' la sfârșit, toți, și șefii și toți... ca să fiu învățătoare și să fiu învățătoare. Eu, o dată numa'-n trecere am spus tata meu o spus: "Vorbe din astea – el o fost foarte-nțelept – așa cum stau eu, nici să nu spui". Și nici nu i-am spus niciodată, am făcut eu cerere cu mâna mea în numele tatălui meu că... Am făcut-o și-am dat-o acolo, la ei. Ca să nu mă dea afară din învățământ, că n-am nimica, n-am avut dulap, n-am avut masă, n-am avut scaun, casa distrusă și m-am bucurat la salar' ca să am bani.

Și cu ce v-ați înscris?

M-am înscris și cu cerere de colectiv. Nici nu cu brațe de muncă că mama, moară, bunicu...

Deci n-a lucrat nimeni.

Păi, nici n-o lucrat că n-o putut, n-o lucrat că, să vă spun dup-aia, el s-o dus la mină, la Anina, ca să ne facem gospodăria și casa, o avut un băiat la Socolari care-o avut cunoștință acolo când o venit și s-o dus la un doctor și-o spus: “Domnu’ doctor, uite, văru meu o venit din Bărăgan... n-are nimica acasă, n-are pat unde să doarmă, n-are masă, o dormit 5 ani pe câmp, acolo, o fost distrus, acuma ar lucra și el să aibă câta salar și să își facă, să aibe vreun ban. Nu se duce să muncească-acolo gratuit”. Și i-o dat acolo de lucru, ce i-o dat.

A lucrat, a lucrat acolo, în mina de la Anina și eu am fost la școală și bunicu’ o fost acasă. O lucrat și-n grădină și... că noi n-am avut pământ, pământurile noastre or fost luate de..., s-au făcut gospodăriile, primele gostaturi din pământurile celor duși în Bărăgan. Ei or luat câte-o parte din pământu’ bun, în suprafața celor ridicăți și pe care l-or lucrat și... La oameni le-o dat prin alt loc, nu știu cum s-o procedat atuncea.

Iaca, a avut și tata salar și-am avut și eu și am început să ne facem. Deci la 30 decembrie mi-am făcut o mobilă, mi-am ținut, n-am avut haine, la o vecină de vizavi și-atuncea m-am gândit... nu, n-am avut haine de-acolo, m-am dus așa, cu păru’ scurt și m-am dus aranjată, și-nvățătoare când am venit, am venit cu cozile până-aicea, lungi, nu mi-am mai tăiat păru’ acolo, n-am mai făcut permanent. Că ești ordonată și totuși c-o fost școală și-o fost ședință cu învățătorii, dar totuși tristă, nu ne-o scăpat de-acolo din câmp. Cât am stat noi acolo nu ne-am dus noi la distracție și la serbări, nicăieri. La-nceput nu ne-a primit nici cu ceilalți învățători. Numa mai târziu, am făcut ședințele, ei tot acolo, între noi vineau câte-un inspector din ăștia străini. Și-am cumpărat mobilă și... mi-am adus hainele acas’ câteva și le-am ținut pe ușă, așa, pe ușă-am bătut un cui și pe umerăș 2-3 ălea, până când mi-am făcut o mobilă, aici la “30 Decembrie” am comandat pe care-o am la Ilidia, am frumos și-acolo aranjat. Mi-am făcut o mobilă-ntr-o cameră, aicea, cu bani gata, în altă cameră de la soțu’, o fost cu servicii aicea, la Ocolu Silvic, a avut o cameră combinată, frumoasă, și-o adus-o în cealaltă cameră, la stradă și dincolo de la neamurile mele am mai căpătat, așa, câte-un pat pe care l-am înlocuit, și ăla, cu dormitor pe parcurs, am zugrăvit, am vopsit, am cimentat, frumos. Dar am economisit foarte mult în viață fiindcă m-am învățat, n-am prețuit mâncarea nicidecum, și-n zilele de astăzi când

am posibilități, nu pot să suport că acolo am îndurat și de foame... Eu când am auzit: “Cutare face greva foamei”, pentru mine-a fost ceva senin, așa... Eu am știut ce-nseamnă asta, greva foamei, că poți să trăiești și să nu mănânci, să mănânci puțin și să mănânci așa, numa’o dată... Mi-amintesc că am venit aicea la... la o ședință, la Oravița și lângă parc era-înghețată, în ’57, atunci, de-un leu, ziceam. Și-am văzut pe ăla cu înghețată și era cald și m-am uitat lung și-am zis: “Vai, aș gusta și eu înghețată...”, și-am venit aici și atunci m-am gândit, ba nu mai dau un leu, când se termină ședința... pe picioare mă duceam pân’ la Ilidia, este o fântână când ieși din Oravița cu apă rece, rece. Am zis, trec pe lângă fântână, beau apă rece că n-am mâncat cine știe ce, nu m-am dus aici la restaurant să mănânc. Trec pe lângă fântână, beau apă rece și nu mai dau un leu pe înghețată. Și de câte ori când îmi aduc aminte, când văd înghețată, zic, vai, cât am economisit, vai, cât am suferit în viața asta de foame, ca la-nchisoare, am zis că-nchisoare-n aer liber o fost. C-am fost păziți să nu ieșim și să nu ne ducem nicăieri și frig, fără apă și fără mâncare și am adunat banii, tot am adunat ca să-mi fac mobile și să-mi chitesc (aranjez n.n.) casa și să-mi aranjez, să-mi cumpăr haine, c-o zis socru’lu soră me: “Vai, dragă, Stela, vai, cât ești de dezbrăcată, n-ai haine, n-ai... lumea aicea are haine... n-ai nimica”. Și-atunci am zis: “Lasă că-mi fac eu...” Erau învățători mulți, era ciclul doi la Ilidia, am zis, vai, bine că nu sunt în sat, mă duc la Socolari, acolo numa’un cadru didactic că numa’ ciclul întâi a fost, c-aicea cum să mă duc eu între ei, toți, că sunt bine-mbrăcați și eu nu am. Apăi ce să fac, să-mi fac haine sau să-mi repar case, să-mi cumpăr mobilă, ce-mi trebuie și... vai, când am venit...

Am spus și repet: nu mă bucur de-acești bani, nu mă bucur, mi-ajunge pensia mea, că-acuma n-am copii, n-am nimica, am de toate pentru gura mea și-mi ajunge salariu. Pe mine acești bani nu mă bucură, îs din Bărăgan, banii ăștia sunt lacrimile mele care le-am vărsat zi și noapte, banii ăștia sunt foametea pe care am îndurat-o, sete pe care-am..., prafu pe care l-am înghițit, lacrimile care-au curs pentru mama mea și pentru soarta mea acolo. ăștia nu-s bani din bucurie, ăștia nu-s bani de înghețată, ăștia nu-s bani de prăjitură, nu-mi trebuie-acești bani. Nu-mi trebuie răsplată-n bani... pentru suferința pe care-am îndurat-o.

Cine a făcut listele astea atuncea, aveți idee cine?

La comună. Fiindcă n-o știut ăștia de la conducere, ei or primit ordin, ei or scris pe cine-or vrut că, dacă vă spun că or scris trei familii bătrâne, oameni bătrâni or fost, 80 de ani, doi, care i-o luat. Ziceau, pentru copil, pentru copilul lor, că o fost deținut politic. O fost contra

comuniștilor, ce știu eu... Și deci fiindcă copilul le-o fost luat la-nchisoare i-o luat pe ei doi. Moși neputincioși, bătrâni, rupți la haine, doi. Atuci doi or fost pe nici un motiv: n-or avut nici copii, de la strada principal aproape de colectiv, o casă mare, i-or luat așa, că i-or pus în locu' lu altu' las' că ce... Ei or avut pământ da' nici n-or putut să lucre, c-o fost bătrâni, baba o murit, s-ongropat acolo, în Bărăgan, în câmp, o făcut cimitir și-acolo, o făcut cimitir. Că la-nceput îi ducea pe morți la Roșeți cu căruța, căruța din sat, o cumpărat sicriu, l-o pus în căruța și l-o dus la biserică acolo și l-o-nmormântat în cimitir. Mama mea o murit la spital c-o fost grav bolnavă, o văzut doctorii că nu... ceva, or protejat-o că-i de spitalizare. Ea trebuia spitalizată la Oravița, cum or fost instrucțiunile de sus, în problema asta, dar cei care le-or executat or făcut după ei. Și, iaca, o fost ăștia, că n-or avut ăștia, barem să zici c-o fost deținut politic copilu' lor, ăștia n-or avut nici copii, nici nimic, i-a dus ca să moară baba acolo, ăștia or stat în bordei, nu și-or mai făcut căsuță că n-or putut. Cum am învățat la istorie, bordei, că acuma-l văd cu adevărat, îl știu că am povestit la copii despre bordeie. Or săpat în pământ așa, un pătrat în pământ de-un metru și jumătate și până la suprafața pământului o pus niște lemne, un acoperiș și-ai coborât tu două trepte acolo-n groapă. Și – acolo or stat ei. N-or putut să-și cumpere nici mâncare, nici să se ducă, nici să umble, nici o apă, și-au fost ajutați de oamenii din jur. Asta-I a doua familie.

A treia familie o fost ăștia, Muraru' cu ea care-o avut o fată la Galați, învățătoare cu inginer agronom, comuniști mari, fata astălaltă, Șerbănuț, cu el.

Și pe ăștia de ce i-au dus?

C-aveau moară. Așa or considerat că-s chiaburi. Noi, c-am avut mașină de treierat, jumătate din ea sau un sfert, aia am avut. Și, iaca, cine-o mai fost? N-o mai fost și ăia, 6 familii, dacă putea să ne lase și pen oi și mă mir de ce m-or dus... c-am fost și-nvățătoare-n sat și m-am ocupat foarte mult de copii și n-am fost, n-am fost nici simpatizanta partidului, da' nici dușmană, nici contra, eu nu... Nici tatăl meu, să zică că pe temă politică ne ducem să ne... Or scris pe cine-o vrut și, ca să vă spun, ăsta, ofițeru' ăsta, și-am văzut c-o fost cu pregătire, care mi-o mai spus el și m-o-ncurajat pe parcurs și pe drum și m-o dus la fratele meu și m-o dus la prietena mea, o vecină și m-o adus sora acasă, o zis: "Fiți curajoasă, sunteți învățătoare, cu pregătire, încurajați-vă părinții, înțelegeți și dvs., eu vă spun că așa este ordinal de sus, că trebuie să vp mutați domiciliul și că ce-ați fost aicea, aia veți fi și-acolo, veți fi plătită la zi..." Da-ntradevăr, din momentul ridicării, când o fost o lună de zile, n-am făcut nimic acolo da' mi-a dat salariu. Da,

că ne-o scris pe toți care ne-o avut în evidență, secția de învățământ din Călărași. “Încă că peste-o lună veți primi salaru acolo”. C-am zis: “Vai, dar nici n-am ridicat salaru de-aicea, dacă nu am bani cum să plec că n-am”. “O să primiți, că nu faceți nimic cu plânsu’, nu faceți nimic cu nimic”. “Da, cine mai merge?” “Mai merg oameni și din toate satele mai merg...” Ei, și-atunci, printre altele, îmi spune că și... parcă mi-a arătat o listă, parcă, mai mi-aduc aminte, că era scrisă și fata notarului. Fata notarului că era căsătorită cu un basarabean, cu... nu știu, c-o fost scrisă. Dar el primind ordinele, el o pus alt moș și și-o scăpat familia lui. Ba, sau sau am văzut lista, sau o spus după nume, fata lui o fost scrisă, fata lui. Că așa se urmăreau și basarabeni, că biata croitoreasa mea era singură, era necăjită...

Ea de când era venită-acolo-n sat?

O fost venită cu câțiva ani înainte – o fost. Săraca, o venit de unde-o venit și atunci s-a căsătorit cu cineva și-o lucrat la mașină. Și-o luat-o. Ea n-o avut nici pământ, nici mașină, nici copii politici, nici nimica. Și-o luat-o pe ea. Și acum nu știu cine-o mai fi fost, și-or mai fi fost și părinții lu’ preotu’ care-or avut cazan de țuică și ce știu eu ce... Au fost considerați chiaburi pe vremea asta, or eu știu după ce criterii s-or luat, așa or zis că chiaburii,... Dar câți or rămas, cu mașină de treierat or rămas și-un vecin de-al meu o fost singur la mașina de treierat, singur el, stăpân. Da’ tata meu n-o fost singur. Și nici n-o fost mașina la noi, co fost la prietenii ăia, la Macoviște, n-o fost acia nimica, n-o fost. Și iaca, ia și uite și familia așa știu c-o rămas, și alte familii știu care mi-o spus ăla c-o fost scriși pe listă. Și o zis... și ăștia n-or fost acasă, n-o fost găsiți, că s-o știut și noaptea că ne ridică. Spune și d-ta, dvs. dacă n-ați fi fost în casă-acuma, ați fi fost scăpați definitiv și definitiv, nimeni nu i-ar fi luat. Da’ cine să știe? Mi s-a spus, așa a spus cel care-o avut lista-n mână, un tânăr, foarte frumos mi-o vorbit. Întotdeauna mi-l imaginez ca pe-un Isus Hristos, cât o fost de bun cu oamenii, cât o fost de milos și cum o-nțeleles durerile, c-a și alergat după apă, dup-o sticlă de apă, să dea la bătrâni, să dea la bolnavi, el a dat ordin: “Aduceți aici, la vagonu’ ăsta, aduceți și-aicea”. Foarte bun.

Ați avut cărți acasă?

Am avut, am avut bibliotecă mare și știți ce-am făcut eu, nu știu, dar cărți valoroase și romane-am avut și toate le-am aruncat în râu. Grădina a fost plină de cărți, n-or zis nimic. Atâta-am avut da’ nu a fost apă așa mare.

De ce le-ați aruncat, v-a fost teamă?

Da' nu mi-a fost teamă. Dar așa o zis, să-mi iau tot, tot, tot să ne luăm, numa' mobila, cum ar fi aici, tot, tot, tot, ăstea să le iai iar, bibelourile alea să zîc, să iai tot, să rămână gol, să iai tot. Și eu cum am dus, uite, cărți, de-astea multe, am, dacă am la Ilidia și uite pe colo, eu astea le-am pus în cotăriță sau într-un sac și m-am dus cu ele la râu. Am zis că tot trebe să le luăm cu noi și eu am zis așa, ce să iau cu mine că n-am geamantan. Da' nu ne-o spus că mergem în câmp sau mergem... nu ne-o spus. Or spus că în altă parte, în altă localitate mergem în sat. Nici apa nu le-o dus, nici apa, le-o dus puțin mai încolo la a treia casă, toate le-am aruncat, cărți de valoare, cărți bune, toate le-am aruncat pe râu, pe râu le-am aruncat cărțile, că nu le-am dat foc. Am aruncat cărțile și-am aruncat și alte lucruri.

O, bănațenii, ce-or făcut, minuni. Și ce oameni deștepți, și ce, cât ne-or sfătuit, și ce inițiative or avut și cât or lucrat de conștiincios, ca la ei acasă-or lucrat. Or fost de-apreciat cum nu se poate și-n zi de azi dacă i-ar duce cineva, c-or mai fost după acte, după tot, ca să-și mai găsească după cum or lucrat la fermă, și-or fost primiți bine. Dar acuma, iar sunt alți oameni acolo la conducere, care nu știu, nu cunosc...

Au mai găsit și din cei...

Din '51. Or mai găsit. În '91-s 40 de ani. Iaca, până în '56 s-o lucrat. Din '56, 34 de ani, 35 de ani de-atuncea păi s-or schimbat e altă generație-i acuma la conducere dar ce-au făcut a rămas...

Ce fermă era asta, ce nume-avea?

Păi, io nu știu, la fermă, cum s-o chemat ea, Modelu sau cum, după Sfat, e aproape de Călărași.

Astea, Modelu, Libertatea erau sate vechi sau sate noi?

Ba, sate vechi, a cetățenilor de-acolo, da, Roșetii Noi și după aia i s-a spus Olaru, comuna Olaru. Am scris și-n acte: Roșetii Noi-Olaru. Așa că nu mint, că Roșeți e o comună veche de oameni de-ai locului și noi, fiind aproape de ei, da' tot o fost distanță către 10 km, 8, nu știu, ne-o numit Roșetii Noi, Satu' nou, după Olaru. Da' o fost foarte multe sate noi.

Or făcut cor, or făcut serbări acolo. La serbările copiilor și la, așa, serbări din astea, cum or fost și-acolo. S-o făcut un cor frumos, al cadrelor didactice, am făcut și noi, și nu să dormim în satu' ăsta. Când ne-am mai obișnuit așa.

Da' tot gându' o fost la plecare. Vai ce bucurie-o fost la... când o venit comisia asta să ne facă actele, vai, vai, vai, mare! Că nu s-or putut oamenii... nici n-or râs, nici n-or plâns că, așa or stat, fără lacrimi cum stau unii la un mort. Când or văzut c-o venit comisia și-or chemat așa pe rând oamenii, or chemat și ce frumos or fost tratați și: "Stai pe scaun și să-ți spun..." C-o fost iarnă grea și către primăvară-am plecat, prin martie, prin februarie, prin ianuarie și s-or deplasat ei cu mașinile, să vină, ca să nu pună oamzii și o trebuit să vadă toată familia acolo, toți din casă să meargă. Și ne-or făcut foi de drum gratuit să mergem.

Am avut un coleg, inginer la Timișoara și tot mereu că a fost coleg de la clasele primare – tot o venit la mine și așa, mai îi spuneam câte ceva. Și când am auzit că vrea să facă o carte, nu i-am mai povestit. Am zis, eu mi-am trăit clipele astea nici nu citesc cartea, că eu le-am trăit, că nu-mi aduce nici o satisfacție, nici o plăcere că eu știu,... poate citesc care vor să cunoască suferințele. Da și pe el l-o spăimântat cineva. Cică o zis unu: "Nu ți-e bine cum ești aranjat și cum stai?"

Înainte de Revoluție, când tot s-o interesat deci și-o vrut să scrie așa. Și-o zis un domn mare: "Nu ți-e bine cum ești aranjat, cum stai tu și copiii? Să-ncetezi de a te mai interesa de cei care-au fost duși în Bărăgan și de-a mai vorbi de soarta lor! Da, uite îți spun asta că ești urmărit!"

Nu le-ați spus nimica celor care v-au dus, când v-ați întors?

Nu le-am spus, nu le-am spus... N-am putut să stau de vorbă cu ei și m-am gândit de ce. Ce satisfăcuți să fie la care le-am dat și cheile, că m-am întors, destul că m-am întors și n-am zis nimica. Ei m-or salutat, ei or vorbit ce-or vrut, eu nu i-am... nu, nu m-am certat, n-am spus nici un cuvânt, n-am stat de vorbă cu ei, decât cu primaru'. Că ei puteau să se ducă la primaru' ăsta care ne-o ridicat, o fost la Socolari și să-i fi spus: "Dați-i domnișoarei, dați-i casa că o fost învățătoare și-o fost învățătoare bună și-i de aici din sat și tată-su și n-o făcut nimic și ați dus să omorâți femeia aia, c-ar fi trăit în casă, da nu-n câmp și fără apă și pe pământu gol, sub ceru' liber, fără pat, fără nimica". Aia o fost o moarte, pentru exterminare-am fost duși, da' n-am murit c-am fost prea mulți, uite-am dăinuit și ne-am și-ntors la casele noastre. Și-o murit și primaru' și tot ăla care o dus pe cine-o vrut el și o apărat pe mulți și notaru' și toți.

Și-atunci or săpat oamenii fântâni și-n toate fântânile n-o fost apă bună, dulceagă, amăruie. Decât numa într-un loc. Și-atunci or făcut 2 fântâni alătura, într-un loc, departe, la marginea satului și oamenii ăștia ai noștri or săpat... și-adânci trebuia, că-n Bărăgan, și-adânci trebuia, de nedescris să le sapi până dai de apă. Foarte-adânci... Și-atuncea, nu fiebea fasolea, nu fierbea cu apa aia dulce-amăruie. Știu c-o fost socru' lu' sora mea, a venit să ne ia acasă. Atuncea l-o prins timpu' rău, zăpadă și multă zăpadă, atuncea când s-a topit zăpada, cum e-n Bărăgan pământu' ăla gros, n-ai putut să ieși nici cu mașini, nici cu căruța, că s-o făcut noroi și-am stat împachetați, așa, cum am venit, legați, că doar n-am avut, nisce' geamantane, tot așa toate zdrențele putrede și le-am aruncat că n-am maia dus nimica, cu ce-am mai avut acolo, cu câteva... Și n-am putut să plecăm. Și el o suferit cu stomacu' și tot își aducea. Și-o băut apă de-aia care-o fost prin apropiere, la o fântână, o băut apă de-aia. Eu mă mai duceam, acolo departe, mă duceam s-aduc, dar era foarte departe. Și când o venit acasă-o zis, o stat vreo lună, sau cât a stat, că n-am putut să plecăm – eu până-n 7 martie am funcționat, dar am venit către iunie acasă că n-am putut să plecăm de-acolo, de ploi, de noroi. Și zice “că nu mă mai doare stomacu'”. Ca un medicament o fost apa aia. Nu mai am dureri de stomac de apa aia care-am băut-o la Bărăgan, apa aia”. O fi fost minerală.